

הלל והודאה בחנוכה.

[נכתב ע"י הרב משה צוריאל – כי בכסלו תשס"ו]
(מאמר ששי בסדרה עיונית בהגותו של מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק)

תקציר השיחה:

- פרק א.** ההתמודדות עם תרבות יון.
פרק ב. שמונה נרות, אבל נוסח הברכה הוא, "על נר חנוכה".
פרק ג. אם ללמוד מתרבות אומות העולם.
פרק ד. עצמאות ישראל.

פרק א. ההתמודדות עם תרבות יון

"נר חנוכה, איש וביתו" (שבת כא, ב).

יש לשים לב, מדוע הדגישו חז"ל שמצוה זו תלויה דוקא בבית, ולא באדם המדליק? וכך מצאנו מפורש ברמב"ם (הל' חנוכה ד, ב), כי רק בעל הבית הוא עצמו המדליק נרות עבור כל נפשות ביתו, ולא שהם מדליקים איש איש עבור עצמו. ויותר מזה, קבעו כי "נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין, (שבת כב, א) כלומר זה דין שבבית. ואדם שאינו נמצא בביתו בשעה הראויה להדלקת הנר, קובע שליח שידליק עבורו בביתו ואיננו מדליק בכל מקום אחר שנמצא בשעה ההיא כמו במשרד או במסעדה. הרי כי ענין "בית" עקרוני למצוה זו. (ע"ע "טוב רואיה" על שבת, עמ' 206 הביא כן בשם האדר"ת, ודייק כן ע"פ כתי"י תלמוד אקספורד).

והשאלה כאמור – למה?

עונה מרן הראי"ה:

"היוונים בקשו לא רק לעקור את עם ישראל ממעמדם החומרי, כי אם לעקור את תכונת החיים שישאל מודיעים בעולם וכו'. הטהרה והצניעות, המטרה הראשית בחיי המשפחה, ואחריהן ימשכו יתר המדות והדעות הישראליות.

(את) זה שָׁנְאוּ היוונים, וראו בזה צר ואויב לתרבותם הם, שהעמידו לנס (את) עליצות החיים והנאותיו הגופניות והדמיוניות, על כן היתה שנאת היוונים רבה מאד לתורת ישראל. וכו'.

בחיי המשפחה מופך האור העברי, הטוהר והצניעות, (האמון) (האמון ההדדי) וכל המדות המסתעפות מזה לטובה, ניכרים לשם ולתפארת בכל בית בישראל המתנהג ע"פ דרכי התורה והמצוה" (יעין איה", שבת פ"ב פסקא ז).

דברי מרן (על מרכזיות ענין הבית היהודי למצות חנוכה), מקבלים סיוע משַׁנֵי מדרשים (המובאים ב"אוצר המדרשים", מהד' אייזנשטיין) –

א. הראשון מְסַפֵּר: "תנו רבנן, בימי מלכות יון הרשעה גזרו על ישראל שכל מי שיש לו פָּרִיחַ בתוך ביתו יחקוק עליו שאין לו חלק ונחלה באלוהי ישראל. מיד הלכו ישראל ועקרו בריחים מבתיהם.

וכו' ונהגו בדבר זה שלש שנים ושמונה חדשים" (שם, עמ' 192).

ב. ובמדרש אחר אמרו: "...וכל כך למה (גזרו)? כדי שלא יהיה לישראל כבוד, ולא רשות (צניעות). כי כל הרוצה ליכנס, נכנס בין ביום ובין בלילה (כי) בְּטֵלוּ כל דלתות בתיהם ולא היו יכולים לא לאכול ולא לשתות ולא לקיים מצוה עם נשותיהם, בשביל גנבים ולסטים ופריצי יוונים, ולא היו רואים

שינה בעיניהם לא יום ולא לילה" (שם, עמ' 189).

מדרשים אלו הוזכרו ב"אגרת השמד" שב"אגרות הרמב"ם" (מהד' הגר"י קאפח, עמ' קיב).

לכן כיון שהגזירה היתה על **קדושת הבית היהודי**, קבעו חז"ל מצוה זו דוקא סמוך לבית היהודי. כי היונים התנגדו לצניעות ולקדושה, ופארו את היופי של הגופניות. ידוע שהיונים השקיעו הרבה בבריאות הגוף. עסקו באתלטיקה, ספורט, אולימפיאדה. כן פיתחו תרבות הפסלות, בו הדגשה רבה על יופי הגוף. היהודים, שנרתעו מהגופניות (ולכן יש פוסקים האוסרים עשיית פסל אפילו לנוי) עוררו אצל היונים זעם ושאת נפש. התמודדות רעיונית זו בין שתי הגישות ממשכה עד ימינו אנו.

ב. שמונה נרות, ונוסח הברכה "על נר חנוכה"

כתב הרב:

"המאורות הפרטיים שצריכים להאיר באומה (הם) – **אור התורה, אור הנבואה, אור החכמה, אור הצדק, אור הגבורה, אור השמחה, אור החסד, אור האהבה וכיו"ב**. רק טרם הוכרה התכלית העליונה של החיים, נראים לנו האורות הרבים והפרטיים כאילו הם דברים נפרדים" (יעין איה", שבת פ"ב פסקא כ"ד).
רואים אנו כאן שהרב מנה וספר 8 מיני אור, ושמה מספר זה בא בכונה תחילה, לסמל 8 נרות חנוכה? כי אם רצה הרב לציין דוגמאות, מדוע לא הסתפק בב' או ג' דוגמאות? והנה הבקיאים במינוחים קבלתיים יודעים לייחס כל פרט מהנ"ל לפי שמונה ספירות מחכמה ולמטה ("צדק" הוא מלכות).

אבל צריכים אנו לתרץ, **מדוע** חז"ל ניסחו את הברכה בלשון יחיד "להדליק נר חנוכה"? ולא יספיק לנו לענות כי עיקר המצוה הוא רק נר אחד ("נר איש וביתו", שבת כא, ב) כי גם בית שמאי וגם בית הלל מהדרים להדליק נרות לפי מספר הימים, ולא שינו בנוסח הברכה?

עונה מרן הראי"ה שהברכה באה כאשר מכירים כי כל נטיה ונטיה מהאורות הנ"ל נעזרת ע"י חברתה, והאור הרוחני ניזון משיתוף פעולה של כל הכחות יחדיו. וכך לשונו:
"ולפעמים הפירודים (של שמונה אורות חיוביים הנ"ל) מביאים ג"כ סכסוכי דעות. יש שנוטה לאחד המאורות ביותר, ונדמה לו שמי שנוטה אל חברו הוא ממעט ציביונו של אותו המאור החביב עליו, ושהוא מכיר ביותר בְּיִקְרָתוֹ. וכו'. אבל הפירודים ג"כ לא יהיו קיימים לעד, שהרי כל זמן שיש פירודי דעות, אין הקדושה מתבססת בעולם. ועיקר הברכה היא ברכת השלום, והיא תתקיים בעתיד בהיות ההכרה ברורה לכל כי כל המאורות הפרטיים הכל הוא נר אחד! על כן לא 'נרות' של חנוכה נאמר בברכה וכו' כי אם 'נר' של חנוכה" עכ"ל (יעין איה", שבת פ"ב פסקא כד).

בדרך הנ"ל חינך הרב כיצד צריכים כל בני תורה לנהוג סובלנות איש איש לבעלי דיעה שכנגדו. "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם" (ברכות סד ע"א). וכתב על כך מרן:
"יש טועים שחושבים שהשלום העולמי לא יבנה כי אם ע"י צביון אחד בדעות ותכונות. אם כן כשרואים ת"ח חוקרים בחכמה וע"י המחקר מתרבים צדדים ושיטות, חושבים שבזה הם גורמים למחלוקת והיפך השלום. **ובאמת אינו כן**, כי השלום האמתי אי אפשר שיבוא לעולם כי אם דוקא וכו' שיתראו כל הצדדים וכל השיטות שיש בחכמה, ויתבררו איך כולם יש להם מקום, כל דבר לפי ערכו, מקומו וענינו. **ואדרבה**, הענינים הנראים כמיותרים או כסותרים, כשמתגלה החכמה האמתית לכל צדדיה, יראו שרק ע"י קיבוץ כל החלקים וכל הפרטים וכו' דוקא על ידם יראה אור האמת והצדק, ודעת ה' ויראתו ואהבתו, ואור תורת אמת. 'ת"ח מרבים שלום בעולם' מה שהם מרחיבים מבארים ומילדים דברי חכמה חדשים וכו' כולם יכירו שכולם, גם ההפכים בדרכיהם ושיטותיהם כפי הנראה, המה כולם לימודי ה' וכו' וכו'. 'אל תקרי בניך אלא בוניך' (ברכות סד ע"א) – הבנין יבוא מחלקים שונים,

והאמת של אור העולם ייבנה מצדדים שונים, משיטות שונות, שאלו ואלו דברי אלוקים חיים" (יעין איה", ברכות פ"ט פסקא שסא. עיי"ש שהאריך).

ומו"ר הרב שמואל דביר השווה את התופעה לתזמורת ויש בה משתתפים רבים, כאן כלי נשיפה, ושם כלי הקשה, ושם כלי מיתרים. ואם יחסר אחד מהם, יפגום הדבר בנעימות המנגינה.

ולכן כלי החנוכיה מלמד על אחדות כל שמונה הנרות, כל תכונה ותכונה בפני עצמה. ומתוך כך תתבסס הקדושה בעולם. ולכן באה לשון "נר".

פרק ג. אם ללמוד מתרבות אומות העולם.

ההתמודדות נגד תרבות יון העמידה לנו בעיה, **אין זוגמטה** בגליות שקדמו לה. תרבות יון נראית באופן חיצוני משובחת והגונה. מהר"ל סיווג את ארבע המלכויות לנסיון הנפש המתאווה, הגוף ומתירנות, התמודדות השכל וכו' (י"נר מצוה", עמ' יא). **יון מול "שכל"**. כלשון הזוהר (ח"ב דף רלו ע"א) "דקרבין לאורחא דאורייתא". היו ביניהם פילוסופים. היו ביניהם רופאים. חלק מחכמיהם אף כתבו ספרי תיקון המדות. היה קשה לעמוד נגד הפיתוי. על תרבות זו כתב רבי יהודה הלוי בשיריו, שיש לה פרחים ולא פירות.

בהצלתנו ממנה עלינו **"להודות ולהלל לשמך הגדול"** (סוף נוסח תפלת "על הנסים"). ומבאר מרן מה ההבדל בין שתי הלשונות? –

- **"להלל** הוא על צד הטוב שישאר לעד לישראל דוקא ע"י פגישת המכשול העצום, החוזק הגדול של אמיתת האמונה כשיוצאת אל הפועל דוקא במה שהדעות הרעות מתפשטות מאד, עד שרבים יבהלו משאתן (לשון 'שאת') וידמו שהן מבלעות את אמונת ישראל. וכאשר למרות כל אלה קמנו ונתעודד, ודבר אלוהינו יקום לעולם, **הרי** דיגלם של ישראל וקרנם, מתרומם. **וגם**, מה שאותם הקנינים, שהם טובים לשמש את אור האמת של התורה, נלקחו מאוצר הפגישה היונית, מאותם 'דקרבין לאורחא דמהימנותא', נצרפו ונטהרו באש דת של תורת אמת להסיר מהם כל סיגיהם ובדיליהם. זאת היא טובה עליונה, שמאת ה' היתה זאת להכין הכל להיטיב באחרית.
- **ו'ההודאה'** היא על ההצלה הזמנית, מהחרב שהיה עלול לבוא אז על ישראל מידי רשע של היונים, לולא ה' שהיה לנו" (ישעיהו ראי"ה", ח"א עמ' תלו-תלו).

למדנו מדבריו כי הרווחנו בכפליים מהמפגש עם המכשול העצום.

1. ראשית, שהאמונה שלנו נתחזקה ע"י לחץ הנסיון. (נכלל בזה לא לסמוך על המוחש בלבד, כמו שציון הרמב"ן בפירושו על ויקרא, טז סוף פסוק ח, "היינו צריכים לחסום פי המתחכמים בטבע הנמשכים אחרי (אריסטו) היוני אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו"). לפעמים ע"י מתח נפשי ולחץ של המתנגד לו, עוד מתחזק האדם. הדבר דומה לחיסון גוף האדם ע"י הכנסת חומר שלילי ומורעל בגופו, ומפני זה האדם מתגבר יותר.

2. ותועלת שניה יש בזה, שלקחנו מתרבות יון פרטים שהם טובים ומועילים לקדם את פני הקודש שלנו. לרעיון זה הוסיף הרב ציצים ופרחים, בביאורו על "לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים". אחרי שנתן נימוק כי בכל דור ודור יש לנו בעיה של מלחמה נגד "התנשאות התגברות הרוח היווני" מוסיף הרב:

"אף גם זאת השקיפו (חז"ל) כי לא רק הרע נקבל, מפגישה זו של רוח יון החודר במשכנות יעקב, עד שאין לנו כלל לשמוח על מציאותו. כי אם כך היא מדתו של מקום (השי"ת) ב"ה בהנהגת עולמו בכלל,

והנהגתו עם ישראל בפרט, כי כל אותם הדברים המתנגדים ונראים רעים במציאותם, הם עצמם גורמים לַפְּאָר יותר את כח הטוב והאמת.

על כן הפגישה היונית כשתגמור מהלכה להכנע כולה מפני הדר כבוד ה' שהוא מעוזם של ישראל, עוד תשמש עם כל כחותיה להוסיף פאר ועצמה לתורת אמת ולגדל שם ה' אלוהי ישראל בעולם, יפיותו של יפת תיקבע באהלי שם, להרחיב ולשכלל לפאר ולרומם עוזה של תורה ויראת ה' טהורה" (יעין איה", שבת, פ"ב פסקא י"ג).

חזר מרן לבאר זאת, עַתָּה שהרצה דברים בחנוכת הבנין של בית מדרש למורים "מזרחי" (בשנת תרצ"ג), ואמר כדלהלן (הדברים נרשמו ע"י אחד מהשומעים):

"הגמרא (בבא קמא פב:) אומרת, שעל החכמה היונית נגזרה גזירה 'ארור אשר ילְפֹד את בנו חכמה יונית'. אולם נאמר שם שעל חכמה יונית לבד נגזרה הגזירה אבל לא על לשון יונית. 'לשון יוני לחוד, חכמה יונית לחוד' (בי"ק פג ע"ב). דברי חז"ל עמוקים ואין להבינם כפשוטם. הכוונה 'בלשון יונית' אינה אך ורק לפירושן של מלים יוניות, אלא בזה גם נִפְּסַס בתכונות של מדע. ההבדל בין 'לשון' ליחכמה' הוא הבדל בין סגנון לתוכן. בשעה שחז"ל אומרים 'לשון יונית לחוד', הכוונה לסגנון.

את התוכן, את החכמה, אין אנו צריכים לקבל אלא מתורתנו הקדושה. התוכן שלנו הוא עשיר ורענן ומכניס חיים אציליים ליחיד ולרבים עד שאין אנו צריכים להשתמש בנידון זה בדברים שאולים. במה שנוגע לסגנונות, ליפוי הדברים, רואים אנו שגם אחרי כל המלחמות והניגודים הגדולים שבינינו ובין היונים, מצאו חכמים סמך בפסוק: 'יפת אלוהים ליפת וישכן באהלי שם' (בראשית ט, כז) יפיותו של יפת יהא באהלי שם' (מגילה ט ע"ב). מתוך כך מותר לתרגם את התורה ליונית".

וממשיך הראי"ה:

"מה אנחנו למדים מזה? אנחנו למדים איך עלינו לנהוג בשעה שאנו נזקקים לשאול את השאלות של הקודש והחול. לפי הנהוג בעולם חושב האדם בתחילת מחשבתו, שהקודש והחול הם בבחינת 'ויתרוצצו', שהם דברים הצוררים זה את זה. אולם האמת היא שאין כל ניגוד בין הקודש והחול. אם אנו חלילה עוזבים את התוכן של הקודש ורוצים להחיות את נשמתנו היחידה, נשמת האומה, מתוכן חול, הרי זה דבר שהיו לא תהיה. 'ממלכת כהנים וגוי קדוש' (שמות יט, ה) [=עם ישראל] – תִּמְצָא את פרנסתה הרוחנית מנכסי הקודש.

אולם בשעה שאנחנו באים לסגן את החיים, לתת לחיים צורה חיצונית, אנחנו אומרים שכשם שאין אנחנו נעלבים שבשעה שניגש שלמה לבנות את בית המקדש, הוא שלח לחירם מלך צור בקשה לתת לו אנשים לכרות בעדו עצים, 'כי אתה ידעת כי אין בנו איש ידע לכרת עצים כצידונים' (מל"א ה, כ), כך לא נעלב אם נצטרך להשתמש בעזרת כוחות-חוץ בהכנת הצורה החיצונית לחיים. צידונים כרתו עצים, וגם גרים שהיו בארץ היו מסתתים את האבנים. אבל עצם קדושת המקדש נשארה בידינו וידענו לשמור את קדושת המקדש ועבודת הקודש. היוונות בתור חכמה היא הכחשת הקודש, חילול הקודש. 'המחלל את הקדשים', הדגישו הקדמונים, 'אין לו חלק לעולם הבא' (אבות, ג).

ולהלן אחרי המשך דבריו, מוסיף הרב רעיון נוסף:

- "אנו מדליקים בחנוכה שמונה נרות. – כאן הנס הדתי.
- (יחד עם זאת) ויש גם הַזְכָּר הלאומי, הוא הכיבוש, שע"י החשמונאים התגברנו על הצרים שרצו לשעבדנו, לשעבד את ארצנו, לשעבד את גופנו רוחנו ונשמתנו ביחד. המלחמה והכיבוש, הם מהניסים שהקב"ה רצה בהם. הברייתא היא שמספרת לנו את נס פך השמן. ובתפילות אנחנו

מזכירים את הנצחון והחירות, דברים ממשיים וכו' וכו'. לכאורה היה די אילו החשמונאים היו מתקנים שבעה ימים לחג החנוכה, והדלקת שבע נרות, זה היה מתאים למנורת המקדש? מדוע אם כן מדליקים אנו שמונה נרות? לדעתי ניחא. יש (כאן) הלכה אחת הבנויה בעיקרה על הרעיון שכל ישראל צריכים להיות מרושמים מזה, שבעולם החיים ישנם שני סוגים, הקודש והחול.

וממשיך הרב:

"החיים בכללותם אינם מתקיימים באומה כי אם דוקא באופן ששני היסודות הללו יתמלאו ויעמדו בריאים ומשמשים לתקומתה של האומה. כשם שהאדם עושה את עבודתו בשתי ידיים, ככה גם החיים הם בשתי ידיים. בגמרא (כתובות ה ע"א) כתוב 'גדולים מעשה צדיקים (פירש רש"י: בית המקדש) ממעשה שמים וארץ. דאילו במעשה שמים וארץ כתיב 'אף יד יסדה ארץ וימיני טפחה שמים'. ואילו במעשה ידיהם של צדיקים כתוב 'מכון לשבתך פעלת ה', מקדש ה' כוננו ידך' עכ"ל. כוננו ידך, שתי ידיים. – מזה עלינו לדעת שכשם שאנחנו צריכים להשתמש ברכוש של הקודש וגם ברכוש של החול, כך אנו מחוייבים לשמור שתהיה הבדלה בין הקודש ובין החול, ולא נכשל בפח של החכמה היוונית, שמצדה אין קודש כלל בעולם.

כל מה שהמוח היווני יכל להכיל בקרבו מתהום קרקע עד רום שמים, אינו אלא חול. (וכדברי רמב"ן, מובאים לעיל). אבל לא כן כנסת ישראל, 'השמים שמים לה', והארץ נתן לבני אדם' (תהלים קטו, טז). אבל אנחנו יודעים לעשות רְתוּקוֹת (שלשלת) איך לחבר את השמים ואת הארץ. ודוקא ע"י חוש ההבדלה, הקודש הוא קודש בתכלית השלימות. ואנחנו שואבים כל מה שדרוש לנו מכל המהות שלו ומכל התוכן שלו ומכל אוצר החיים שלו. ואת העולם נתן בלבנו. ואנחנו מבדילים, שלעולם לא יבואו זהרורים של חול ויטשטשו את העשירות של הקודש". עד כאן לשונו שם לענינו ('מאמרי הראי"ה' עמ' 478-476).

זאת אומרת, התקרבותנו לתרבות אומות העולם אמנם מביאה תועלת וברכה. הרי אפשר ללמוד מהם כמה סגנונות וכמה ארחות חיצוניות בעולם העשיה. אבל צריכים זהירות לבל נחליף חלילה את התוכן היהודי, הרצוף אהבת ה', בעד החושניות הנכרית. מרן הראי"ה חזר לרעיון זה בדיונו על הביטוי בגמרא (שבת כא ע"ב) "שכשנכנסו יונים להיכל, טמאו כל השמנים שבהיכל", הַבָּא להזהיר על הסכנה של כניסת תוכן חול אל הקודש.

הרב מזכיר חינוך של חז"ל (סנהדרין לט ע"ב) שהדברים שהם חיוביים, ראוי ללמוד מהגויים, כנאמר בפסוק "וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם" (יחזקאל ה, ז) ואמרו ע"כ חז"ל – "כמתוקנים שבהם לא עשיתם, כמקולקלים שבהם עשיתם". וכך לשון הרב: "אמנם העשיה "כמתוקנים שבהם" גם היא צריכה שמירה יתירה שלא יִמְשְׁכוּ אחריהם לעשות ג"כ כנימוסים המקולקלים וכו'.

(ומפרש הרב כיצד יש לנהוג –) אם לפעמים יִרְאָה דבר טוב, הנהגה ישרה ותיקון יישובו של עולם בעמים, ויקחם ויביאם לגבולו (של ישראל), - יראה [לשים לב] שלא רוח העמים בכללו יכנס לתוכן חייו הפנימיים. כי בהכנס רוח העמים לתוך חייהם של ישראל אז אין מעצור ואין מעמד. אז כבר נהדף רוח ישראל ממקומו וכו'. כי אם רוח ישראל צריך שיהיה איתן וקבוע בלב. התורה והמצוה וכל המדות הקדושות שהן שייכות לה, צריכות שיהיו חסנם ומעוזם של ישראל. ומצד החיצוני והטפל שבחיים, מצד צורך השעה ויישוב העולם, יפנה לפעמים לקחת מכל דבר טוב שימצא אצל הגויים אשר סביבותיו. וכל זמן שרוחו (של ישראל) בקרבו איתן, ונאמן לשם ה' אלוהי ישראל ותורתו, הדבר אינו מצוייר כאילו הגויים נכנסים אל גבולו ונוגעים בנחלתו; כי אם הוא בא לקחת מהם, או הם יביאו לו את הדרוש לו לקבל מהם, יפיותו של יפת באהלי שם (מגילה ט ע"ב). אבל כאשר רוח יון פרץ להכנס לתוך עומק קדושתן

של ישראל, לעשות צביון חדש על הרוח הישראלי, ותשוקות חדשות בפנימיות החיים הישראליים ע"פ המדה היונית, כיון שיכנסו להיכל, טמאו כל השמנים, לא פסלו (אך ו) רק את עצמן של אותן הדיעות והתכונות שנפגמו ע"י המגע עם התרבות היונית ההוללת, כי אם הדבר פעל על כל המערכה של הדיעות והמדות, המעשים והתורות, ליתן בהם טעם לפגם, להורידם מקדושתם" ("יעין איה", שבת, פ"ב פסקא י"א).

פרק ד. עצמאות ישראל.

הרמב"ם בזמנו כבר ייחד את הדיבור על המימד הלאומי של חג חנוכה. כך לשונו: "בבית שני כשמלכי יון גזרו גזירות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם... וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול, עד שריחם עליהם אלוהי אבותינו והושיעם מידם והצילם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום, והושיעו ישראל מידם, והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות ישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני" (הלי חנוכה, פ"ג ה"א).

והנה כל הפרטים שציין הרמב"ם שייכים לעצם ההצלה בחנוכה, בין בצד הרוחני ובין בצד הגשמי. אבל, למה הוסיף בסוף דבריו את ענין "מלכות" ופירט מה שלכאורה אינו שייך לענין חנוכה, "וחזרה מלכות ישראל יתר על מאתים שנה"?

אפשר ודברי מרן הראי"ה מכוונים לכך, בהתייחסו לענין "נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו, ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו" (שבת כא ע"ב). לכאורה, דברי חז"ל כאן הם ללא צורך. ברור כי כאשר יש סכנה, פטור האדם מלקיים מצוה, וכל שכן מצוה מדרבנן!

אלא, באו להודיע כי לכתחילה כך היתה תקנת חז"ל כי בשעת סכנה, גם באופן משונה כזה מקיים האדם מצות נר חנוכה. (כלומר יש כאן הוראה מיוחדת וכך לשון הרב (בשנת תרצ"ה): "שחרורו של רוח ישראל המיוחד בטהרתו הפנימית מעקת הרוח היוני המתהדר ביפיפותו החיצונה, שתחתיה שוכנת כיעור וטומאה, השחרור שזכינו לו ע"י התעוררות הקדושה של תחית הרוח הלאומי ע"י גבורי קנאת הקודש החשמונאים הכהנים הקדושים, הניח את חותמו על מהלך הדורות לכל הזמנים. ההתנגשות של רוח יון עם רוח ישראל, זהו (פרוצס) (תהליך) שאינו פוסק עד אשר יפוח היום הגדול אשר בו יהיה 'ונצדק קודש'..."

יהמו יחמרו המים העכורים של גמי החולין הסוערים הרוצים לבלע כל קודש, ישטפו בעוזו רעש ממלכות ועממים. אבל חוסן ישראל לעד לא ימעד. בתוכיותה של נשמת האדם ישנה הכרה שבלא אור הקודש, בלא ניצוצי הקדושה המחיים את כל, אין עמדה לא לרוח האדם ולא לחברתו, ללאומיו, ולמלכותיו..."

וממשיך:

"בעתים נורמליות הננו מרגישים בקרבנו אומץ של הכרזה פומבית, ידעו כל באי עולם המתהלכים בארצות החיים כי אור עולם לנו (ולכן מצוה להניח נר חנוכה מבחוץ)... אמנם בשעת הסכנה, בזמן שרוחות רעות מנשבות בעולם, שנאה פראית על ישראל וגזעו המקודש, (ויש) בוז ומשטמה על כל קניני קדשו, עמדת תוללים (הערת המעתיק: עיין תהלים קלז, ג) ריקי לב ומוח המחללים את גאון עוזו, אז הנהרה (האור) שמבחוץ לא תוכל להגיה (להאיר) את המחשכים העבים שהם שולטים שם.

אז יפנה ישראל אל ביתו ואל שולחנו, אל קניני תרבותו הפנימיים, אל טהרת רוחו ונקיון כפיו... והנר הזה, סמל נצחוננו, מניחו על שולחנו, להאיר על ידו את ארח חייו והארת נשמתו... וסוף כל סוף יבואו

רחוקים ויכירו כי נחלת עולמים לתבל כולה, לנצחון הצדק והאמת... באחרית הימים לא ממקום אחר תבוא כי אם מבית ישראל ומשולחנו הגבוה" (מאמרי הראייה, עמ' 150-151 עיי"ש שהאריך).

זאת אומרת, מוכנים אנו (=מוכשרים לכך) ללמד לכל האומות ארחות הצדק והיושר. ובאמת מפני זה אמרו בית שמאי "פוחת והולך", כי גם הצביונים הנכריים ילכו ויתמעטו אצלם ככל שיכירו עד כמה נלוזים הם מן האמת האלוהית. ותפקיד גדול הוא לישראל להיות "אור לעמים" ולחנכם בינה ודעת. (עיי'ן "עין איה", שבת, פ"ב פסקא ז, עמ' 61-62). אבל אי אפשר ללמד כאשר אותם התלמידים אינם רוצים ללמוד! "בשעת הסכנה" כאשר אנו מוקפים שנהא ובוז, בין מצד בני עשו ובין מצד בני ישמעאל, עלינו להסתגר בתוך לאומיותנו הפרטית ושם לבסס יפה את תרבותנו. ושמה זהו הנרמז בדברי הרמב"ם: "והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות ישראל יתר על מאתים שנה". יש בחיים מדת "כמות" ומדת "איכות". לפעמים לא ניתן להשפיע על שבעים אומות, באופן "כמות". אבל ניתן לחדד לעצמנו את אותם הלקחים וענייני מוסר הטהור שב"איכות". וזהו דוקא "על שולחנו", כלומר בקדושת הבית היהודי, וכמו שהובא בתחילת מאמר זה.

היבט נוסף:

מחשבתו של מרן הראי"ה היתה צופיה למרחקים, בְּיַעוּד ישראל להשפיע לטובה על כל אומות העולם, "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעובדו שכם אחד" (צפניה ג, ט). קשר נפשי זה לכל האנושות מוזכר ע"י הרב ב"אורות הקודש" (ח"ג עמ' שמט) וזה לשונו: "צדיקים הללו אינם יכולים להיות 'לאומיים' על פי התוכן החיצוני של המלה". רואים אנו לעצמנו תפקיד חשוב לחנך לכל אומות העולם. והאריך בזה הרב בביאור שיטת בית שמאי ("עין איה", שבת פ"ב פסקא ז, עמ' 61-62). והמלבי"ם ("תורה אור" לפ' חוקת, עמ' 1308) מביא בשם המקובלים כי לעתיד תהיה הלכה כבית שמאי. ולענין השפעה ברוכה זו על אומות העולם, הלכה תהיה כבית שמאי בודאי.

אבל לעת עתה צריכים אנו להיבדל ולעמוד על טהרת מחנינו.

מרן הראי"ה אמר ("שמועות הראייה", פי וישב, עמ' פד): "הכהנים נכנסו תיכף אחר הנצחון של המלחמה לעבודת הקודש, להאיר נרו של ישראל. ונר המנורה, "נר מערבי עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל" (שבת כב ע"ב). (כלומר פרסמו בזאת הבדלותנו מהאומות וייחודנו).

אולם מה חפצו היונים מישראל? שאמרו (לנו) כדרשת חז"ל (ויק"ר י"ג) 'כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוהי ישראל'. (הערת המעתיק: חלקו היונים דוקא על הביטוי השגור אצלנו "אלוהי ישראל", והתנגדותם לא היתה כה חריפה אילו אמרנו בכלליות "אלוהי עולם", לפי השקפת עולמם הקוסמופוליטית של היונים. כדברי הרב שם: "היונים שידעו חכמות, חפצו להתבוללות ישראל בעמים").

וממשיך שם הרב רעיון נוסף:

"אָמְרוּ 'כתבו לכם על קרן השור'. ולמה שור? כי ליוסף נאמר 'בכור שור הדר לו' (דברים לג, יז) ויעקב אמר עליו 'וברצונם עקרו שור' (בראשית מט, ו. עיי"ש רש"י). היונים חפצו שישראל יחזיקו בשיטת יוסף, להיות בין העמים ולהתבולל ביניהם. ואמרו כי אמנם יש קרן שור, יש שופר של תחית ישראל. אולם חָפְצו שתְּחַיֶּה זו תבוא לכל העמים ביחד. אבל לא הבינו את שיטת יוסף, (והראייה) במה שאמרו 'כתבו לכם כי אין לכם חלק באלוהי ישראל'. שיוסף התכוין בשיטתו שישראל יהיו מורי דרך לכל העמים שיש **אלוהי ישראל!** ולכן במלחמתם של היונים 'פרצו חומות מגדלי, כלשון הפייטן (של "מעוז צור"), חפצו לפרוץ את החומה המיוחדת שישנה לישראל, שקדשים נאכלים במקדש רק (בחומה) (פנים לחומה).

ומסיים הרב דבריו לעניננו:

"הנצחון בא ע"י שבת לוי, שנלחם נגד ההתבוללות (כמעשה פנחס נגד זמרי). והכהנים נבדלים בתוך בני ישראל לקדושה, דכתיב 'וקדשת אותם וכהנו לי' (שמות כח, מא)... לעתיד יאמרו הגוים 'לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלוהי יעקב, ויורנו מדרכיו ונלכה בארחותיו' (ישעיה ב, ג). ואמרו חז"ל (פסחים פח ע"א) על פסוק זה "לא כאברהם שכתוב בו 'הר'. ולא כיצחק שכתוב בו 'שדה'. אלא כיעקב שקראו 'בית' עכ"ל.

(מבאר הרב) הר ושדה הם בבחינת התפשטות, הפקר. אבל יעקב קראו 'בית', 'אין זה כי אם בית אלוהים' (בראשית כח, יז). ולכן בשעה שהעמים ירצו להתחבר אל הקדושה, יבינו כי קדושת ישראל צריכה להיות נפרדת ומוקפת כבית. ואמרו 'לכו ונעלה אל בית ה'" (ישעיה ב, ג). נתחבר אל ישראל, נתחבר אל הקדושה הנפרדת... ומה שהיום קדושת כהנים בישראל, תהיה אח"כ קדושת ישראל בין העמים". עכ"ל (שמועות הראי"ה, פי וישב, עמי פד-פה. וע"ע "אורות", עמי קסט, סוף פסקא ה', "ומנגח כתורא", שור דסט"א).